

塔伊

«شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى»

(شۇ ئۇ ئار ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە نەشىر قىلىندى)
مەسلىھەتچى : ئابدۇشۈكۈر تۈردى   باش مۇھەررىر : ئابلەت نۇردۇن
پەسىللىك ئۈنۈپرسال ئىلمىي ژۇرنال   بۇ ساننىڭ ئىجرائىي تەھرىرى :
ھەر پەسىلنىڭ 3-ئېيىنىڭ 5-كۈنى   دىلارە خەمەت
نەشىردىن چىقىدۇ.   (ئومۇمىي 54-سان)

*****

مۇندەرىجە

سىياسىي، نەزەرىيە تەتقىقاتى

- كۆپ مىللەتلىك دۆلەت ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك ..... ئىسمايىل ئەھمەد 1
- سوتسىيالىزمنىڭ ماھىيىتى توغرىسىدىكى ئىدىيىنىڭ رېئال ئەھمىيىتى 6
- ئابدۇرېھىم شاھابدىن 6
- سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا پارتىيە قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش لازىم 8
- مۈزەپپەر مۇھەممەت 8

ئىقتىساد، قانۇن تەتقىقاتى

- سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا شىنجاڭنىڭ يېزا ئىگىلىكى ۋە يېزائىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرۇش مەسلىسى توغرىسىدا تەتقىقات ..... رازاق تۆمۈر 11
- شىنجاڭنىڭ خامچوت ئىچىدىكى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى سانائەت كارخانىلىرىنىڭ زىيان تارتىش مەسلىسى 23
- ئۈستىدە تەھلىل 23
- پۇل پاخاللىشىشنىڭ سەۋەبلىرى ۋە ئۇنىڭغا قارشى تەدبىرلەر ..... شياۋخۇي 35
- پەرقتىكى يوشۇرۇن ئاپەتلەر ..... جياڭ خەي 37
- شىنجاڭ ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي ھۆكۈمىتىنىڭ مالىيىسى ھەققىدە تەتقىقات ..... چېن يەنجى 43
- ئىقتىسادىي سوت خىزمىتىنى بازار ئىگىلىكى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش توغرىسىدا 43

تىل - ئەدەبىيات تەتقىقاتى

- ..... تىل-يېزىق ۋە سوتسىيالىستىك «ئىككى مەدەنىيەت» قۇرۇلۇشى ھەققىدە.....
- ..... 58 تاهىرىجان مۇھەممەت
- ..... قەدىمكى زامان ئۇيغۇر تىلىنىڭ كوگىنتىۋ پىرىنسىپى ھەققىدە دەسلەپكى مۇلاھىزە.....
- ..... 63 كۈرەش تاهىر
- ..... 70 چاغاتاي تىلىدا قاراتما كېلىش بارمۇ؟.....
- ..... 75 1680 -- 1760-يىللاردىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئالاھىدىلىكى..... غەيرەتجان ئوسمان
- ..... 79 ياش مۇھەررىرلەرنىڭ كەسپىي ساپاسىنى ئۆستۈرۈش توغرىسىدا..... دىلارە خەمىت

تارىخ تەتقىقاتى

- ..... شىمالىي چۆللۈكتىكى ئۇيغۇر خانلىقىنىڭ ھاكىمىيەت تەشكىلى، ئىجتىمائىي ئىقتىسادى ۋە دىنىي ئېتىقادى..... شۆزۇڭجېڭ 82
- ..... گۈمەن نەسەبىدىكى ئۇيغۇرلاردىن چىققان ئىككى نەپەر ئاتاقلىق شەخسنىڭ تارىخىي نەتىجىسى ۋە ئۇنىڭ ئىجتىمائىي سەۋەبلىرى..... لو شېننىۋ 90
- ..... قاراقتان خانلىقىنىڭ شەكىللىنىشى توغرىسىدا..... بەختىيار تۇرسۇن 102
- ..... دۇنخۇاڭدىن تېپىلغان P4521 نومۇرلۇق ئۇيغۇرچە بۇددىزم يازمىلىرى ئۈستىدە سېلىشتۇرما تەتقىقات..... ئىلى غوپۇر 107
- ..... چاغاتاي ئۇلۇسنىڭ شەرقىي قىسمىدىكى ھۆكۈمرانلارنىڭ نەسەبنامىسى..... 112
- ..... ئاتاقلىق شەرقشۇناس ئالىم - رادلوۋ..... مەھمۇد زەينىدى 116

مەدەنىيەت، دىن تەتقىقاتى

- ..... ئۇيغۇرلار سەنئىتىدىن ئۇيغۇرلار مەدەنىيىتىگە نەزەر..... ئەخمەتجان ئەھمەت 121
- ..... چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى شىنجاڭ - روسىيە چاي سودىسى..... نۇرۇللا مۆمىن 127
- ..... ۋاڭ جىيەنچۈەننىڭ «مانى دىنىدىن مىڭجياۋ (يۇرۇقلۇق) دىنىغىچە» دېگەن ئەسىرى ھەققىدە مۇلاھىزە..... ياك فۇشۇ 130
- ..... موللا مۇھەممەت نىيازى ۋە «تارىخى رەشىدى» نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى..... ئەركىن ئىمىننىياز قۇتلۇق 134

Handwritten notes and signatures in the top right corner.

Handwritten notes and signatures at the bottom of the page.

«شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى»

(ش ئۇ ئا ر ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە نەشر قىلىندى)
 پەسىللىك ئۇنىۋېرسال ئىلمىي ژۇرنال (ئومۇمىي 55-سان)
 مەسلىھەتچى : ئابدۇشۈكۈر تۇردى ..... باش مۇھەررىر : ئابلەت نۇردۇن .....
 ھەر پەسىلنىڭ 3-ئېيىنىڭ 5-كۈنى ..... ئابلىز مامۇت ..... بۇ ساننىڭ ئىجرائىي تەھرىرى :
 نەشرىدىن چىقىدۇ.

*****

مۇندەرجە

سىياسى، نەزەرىيە تەتقىقاتى

- ..... كۆڭ فەنسىدىن ئۆگىنىپ، پارتىيە ۋە خەلقنىڭ ياخشى كادىرى بولايلى.....
- ..... ۋاڭ شۈەنچىيەن 1
- ..... سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى ۋە دېموكراتىيە مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمى.....
- ..... ئاۋۇت توختى 5
- ..... ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش ئىدىيىۋى لۇشىەنى توغرىسىدا.....
- ..... نۇردۇن قۇربان 11

ئىقتىساد، تەتقىقاتى

- ..... سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا شىنجاڭنىڭ يېزا ئىگىلىكى ۋە يېزا ئىقتىسادىنى
 راۋاجلاندۇرۇش مەسىلىسى توغرىسىدا تەتقىقات ..... رازاق تۆمۈر 14
- ..... شىنجاڭنىڭ 1994-يىلدىكى سانائەت ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئالاھىدىلىكى، قىيىنچىلىق ۋە چىقىش يولى
 23 ..... ستاتىستىكا ئىدارىسى
- ..... شىنجاڭ ئىقتىسادىنى ئۈزلۈكسىز راۋاجلاندۇرۇش جەريانىدىكى مۇھىت ئاسراش تەدبىرى.....
- ..... 35 ..... فەن چىڭپىڭ
- ..... ئوتتۇرا ئاسىيا ئەللىرى بىلەن بولغان ئىقتىسادىي سودا مۇناسىۋىتىمىزنى كۈچەيتىشتىكى ئەۋزەل
 شارائىت ۋە پايدىسىز ئامىللار ..... دىلمۇرات ھوشۇرقارى 37
- ..... «بازار» نىڭ تارىخىي تەرەققىياتى توغرىسىدا ئىزدىنىش ..... ئابدۇشۈكۈر مەخسۇت 43

« رىئالىقتا بىلىپ رىئالىمىزنىڭ كىلىشى »

تىل — ئەدەبىيات تەتقىقاتى

- «قۇتادغۇبىلىك» تە ئىپادىلەنگەن ئەدەبىي تىل توغرىسىدا.....
- 54 خ. تۆمۈر، م. سۇلتانوۋ، ئا. غاپپار
- 55 لۇتپۇللا مۇتەللىپ پوئىزىيىسىنىڭ ئەھمىيىتى توغرىسىدا..... قاندىر ئەكبەر
- ئانا تىل تەربىيىسىنى كۈچەيتىش ۋە ئۇيغۇر تىلچىلار قوشۇنىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش توغرىسىدا.....
- 62 ئابدۇرەئوپ پولات
- ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئۆلچىمى توغرىسىدىكى مۇلاھىزىلەر ۋە بەزى قاراشلىرىم.....
- 67 مەمتىمىن جاپپار
- «تۈيۈك» نامى توغرىسىدا.....
- 71 غاپپار روزى

تارىخ-ئارخېئولوگىيە، دىن تەتقىقاتى

- شىنجاڭنىڭ تارىختىن ئىلگىرىكى مەدەنىيىتى.....
- 76 چىن گې
- 85 سۈي-تاڭ دەۋرلىرىدىكى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىگە دائىر بىر نەچچە مەسىلە..... لى يىڭگو
- X قارلۇقلار بىلەن ئۇيغۇرلارنىڭ مۇناسىۋىتىگە دائىر مەسىلىلەر..... گاۋ يۇڭچىۈ
- X كۈسەن بەگلىكى ۋە ئۇنىڭ مەدەنىيىتى توغرىسىدا..... گۈلزەپەر مۇھەممەت
- 99 بۇددا دىنىنىڭ غەربىي يۇرت مەدەنىيىتىگە كۆرسەتكەن تەسىرى ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرى.....
- 103 جەنۇبىي كارۋان يولىدىكى قەدىمكى «يۈيى» (دەندان ئۆيلۈك، ئۈزۈنتات) نىڭ ئۇيغۇرچە نامى توغرىسىدا قىسقىچە مۇھاكىمە..... خ. ئا. كالىدر
- X ئۇيغۇرلار قوللانغان يەر ناملىرى ۋە ئۇنىڭدىكى مەلۇماتلار..... سۇلتان مامۇت
- 109 كۆممىقوناقنىڭ جەنۇبىي شىنجاڭغا تارقىلىشى توغرىسىدا مۇھاكىمە..... كۈجى (ياپونىيە)
- 113 «يەتتە خوجا توپىلىشى» نىڭ داۋامى ۋە ۋەلىخان تۆرە، مىرئەبەت شەيخ ۋە قەسى.....
- 119 1765-يىلىدىكى ئۇچتۇرپان دېھقانلار قوزغىلىڭىغا ئائىت بىر قانچە مەسىلە..... مۇختەبەر
- قەدىمكى تۈركىي تىللىق خەلقلەرنىڭ شامانىزم ئېتىقادىدىكى مۇقەددەس تاغ «ئۆتۈكەن» توغرىسىدا.....
- 124 يۈنۈسجان ئېلى
- ئۆڭلۈك-سۆيگۈن ئىسيانى ۋە ئۇرخۇن ئۇيغۇر خانلىقى.....
- 129 يۈسۈپجان ياسىن
- 133 ئاكادېمىيىمىزدە «بازار ئىگىلىكى ۋە مىللەتلەر ئەدەبىياتى» مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى.....
- 138 ھ. ئابدۇسالام

كوررېكتور: رۇقىيە سىدىق

«شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى» 1995-يىللىق 3-سان

(شۇ ئۇ ئار ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە نەشر قىلىندى)
پەسىللىك ئۈنۋېرسال ئىلمىي ژۇرنال (ئومۇمىي 56-سان)
مەسلىھەتچى : ئابدۇشۈكۈر تۇردى ..... باش مۇھەررىر: ئابلەت نۇردۇن
ھەر پەسىلنىڭ 3-ئېيىنىڭ 5-كۈنى بۇ ساننىڭ ئىجرائىي تەھرىرى :
نەشرىدىن چىقىدۇ. مۇھەممەتجان مۇمىن

*****

مۇندەرىجە

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ قۇرۇلۇش جەريانى ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى.....
1 زۇرنىلىمىز تەھرىراتى

ئىقتىساد، مىللەت تەتقىقاتى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ 40 يىللىق شانلىق نەتىجىلىرى ..... ستاتىستىكا ئىدارىسى 3
شىنجاڭ كارخانا ئىسلاھاتىدىكى مىللىي مەسىلە ۋە ئاماللار ..... تەتقىقات گۇرۇپپىسى 13
شىنجاڭ كارخانىلىرىدا ھەسسدارلىق تۈزۈمى ئىسلاھاتى ئېلىپ بېرىشنىڭ زۆرۈرلىكى توغرىسىدا
پەرھات ئېزىز 22

تىل-ئەدەبىيات تەتقىقاتى

«قۇتادغۇبىلىك» تە ئىپادىلەنگەن ئەدەبىي تىل توغرىسىدا ..... خ. تۆمۈر، م. سۈلتان، ئا. غاپپار 26
ئۇيغۇر تىلىنىڭ ھازىرقى لېكسىكا ئەمەلىيىتىدە كۆرۈلۈۋاتقان بىر قىسىم مەسىلىلەر.....
36 پەرھات جىلان
ئۇيغۇرلارنىڭ باشقا تىللاردا ئەسەر يېزىش تارىخى ئۈستىدە دەسلەپكى ئىزدىنىش .....
42 كۈرەش تاھىر
ئۇيغۇر تىلىدىكى «تاۋۇز» ۋە «شاتۇت» ئاتالغۇلىرى ھەققىدە.....
46 غەيرەت ئابدۇراخمان (نەشرگە تەييارلىغان)
ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتىنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش توغرىسىدا .....

«شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى» 1995-يىللىق 4-سان

(ش ئۇ ئا ر ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە نەشر قىلىندى)
پەسىللىك ئۈنۋېرسال ئىلمىي ژۇرنال (ئومۇمىي 57-سان)
مەسلىھەتچى: ئابدۇشۈكۈر تۈردى: باش مۇھەررىر: ئابلەت نۇردۇن
ھەر پەسىللىكنىڭ 3-ئېيىنىڭ 5-كۈنى بۇ ساننىڭ ئىجرائىي تەھرىرى:
نەشىردىن چىقىدۇ رەشىدە مامۇت

*****

مۇندەرىجە

- ئاكادېمىيىمىزدە « شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى » ژۇرناللىرى نەشر قىلىنغانلىقىنىڭ
- 1 15 يىللىقىنى خاتىرىلەش يىغىنى ئېچىلدى .....
  - ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ئۈچۈن يېڭى تۆھپە قوشايلى..... خەلپەم ئىسلام 2
  - توغرا يۆنىلىشتە داۋاملىق چىڭ تۇرۇپ، ژۇرنىلىمىزنى تېخىمۇ سۈپەتلىك چىقىرىشقا تىرىشايلى.....
  - 5 ئابلەت نۇردۇن .....

سىياسىي نەزەرىيە، ئىقتىساد، قانۇن تەتقىقاتى

- شىنجاڭنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش دەۋرىدە تۇتقان ئورنى ۋە ئوينىغان رولى .....
- 7 ئاۋۇت توختى .....
  - 12 ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش داۋامىدا راۋاجلىنىپ زوراينغان شىنجاڭ مالىيىسى ..... گۈلجىننىيۇ
  - 21 باج ئىشلىرىدىن ئۈچ ۋىلايەتنىڭ ھاكىمىيەت قۇرۇلۇشىغا نەزەر ..... چىن يەنچى
  - شىنجاڭدا كارخانىلارنى تىزىملاپ باشقۇرۇش ئىسلاھاتىنى يەنىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇش توغرىسىدا.....
  - 31 ئاۋۇت مۇھەممىدى .....
  - شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ئىجتىمائىي كاپالەت تۈزۈمىنى بەرپا قىلىش توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە ..... ئارسلان ئەھمەد زىيائى 34
  - ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەتلىرىنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتە بىر گەۋدىلىشىشى ۋە ئۇنىڭ ئاپتونوم رايونىمىزغا بولغان تەسىرى ..... پەرھات غاپپار 37
  - دۆلەت تۆلەم قانۇنى-پۇقرالارنىڭ ھوقۇق-مەنپەئىتىنىڭ كاپالىتى ..... ئىليار ئابلەز 41
  - نىكاھتىن ئاجراشقاندا پەرزەنتلىرىنى بېقىشقا دائىر مەسلىھەتلىرىنى بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدا.....

تارىخ، ئارخېئولوگىيە، دىن تەتقىقاتى

- 46 شىنجاڭنىڭ تارىختىن ئىلگىرىكى مەدەنىيىتى .....
- تاك سۇلالىسى بىلەن ئۇيغۇر خانلىقىنىڭ ئۆزئارا ئالاقە قىلىشىدىكى قائىدىمىيوسۇنلارغا دائىر بىر قانچە مەسىلە .....
- 54 گۇ جىچېن .....
- 65 غەربىي يۇرت بۇددىزم مەدەنىيىتىنىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىككە كۆرسەتكەن تەسىرى .....
- ۋەلى 65 موڭغۇللار ھۆكۈمرانلىقى دەۋرىدە ئۆتكەن ئىككى نەپەر غەربىي يۇرتلۇق مۇسۇلمان سىياسىئون-يالۋاچ ۋە مەسئۇدبەگلەر توغرىسىدا .....
- 70 چىن گوگۋاڭ .....
- 79 تاڭ سۇلالىسىنىڭ ئۇيغۇر سانغۇنى-بۇقا كۆيۈن .....
- خوجا نىياز 79 قارا قىتان خانلىقى دەۋرىدىكى غەربىي يۇرتنىڭ ئىجتىمائىي-ئىقتىسادىي ئەھۋالى توغرىسىدا .....
- 125 «لوپنۇر» سۆزىنىڭ ئېتىمولوگىيىسى ۋە مەنىسى توغرىسىدا مۇلاھىزە .....
- 82 قۇربانجان ئابلىمىت .....
- 86 ياقۇببەگنىڭ ئۆلۈمى توغرىسىدا دەسلەپكى مۇلاھىزە .....
- ماخمۇت ئابدۇۋېلى 86 قەدىمكى شامان دىنى ھەققىدە قىسقىچە مۇلاھىزە .....
- 88 ھاجى نۇرھاجى .....
- 94 تېلېنگىتلار ھەققىدە .....
- نۇرسۇن ھوشۇر 94 قىياتاش ئويمىلىرى ھەرگىز ئىپتىدائىي جەمئىيەتكە دائىر ئەسەرلەر ئەمەس ...
- ۋېي لياڭتاۋ 97

تىل-ئەدەبىيات تەتقىقاتى ۋە باشقىلار

- 100 ئۇيغۇرلارنىڭ يازما يادىكارلىقلىرىدىكى ۋە تەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسى .....
- 103 مەرھۇم ئابدۇرېھىم تىلەشۇپ ئۆتكۈر نىڭ قىسقىچە تەرجىمىھالى .....
- ئۇيغۇر تىلىدىكى پارس تىلىدىن كىرگەن بىرىككەن سۆزلەرنىڭ قۇرۇلمىسى ۋە رولى .....
- 106 ئايگۈل ئەسەت .....
- ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ بەزى خۇسۇسىيەتلىرى توغرىسىدا .....
- 110 كۈرەشجان ھۈسەيىن، ھەبىيۇللا ئابدۇسالام .....
- 114 تاتارلارنىڭ توي مەرىكىسى .....
- كامىل كورمايوۋ 114 تارىخىي ئاتالغۇلارغا ئىزاھات .....
- 118 قوش تىرناقنىڭ ئىشلىتىلىشى توغرىسىدا .....
- غوجا ئەخمەت يۈنۈس 121

كوررېكتور: رۇقىيە سىدىق